

Алаа Х. Малу Психологические идеи аль-Фараби

В статье представлены психологические идеи аль-Фараби.

Этот вопрос рассматривается в его произведениях, т.к. «Трактат о взглядах жителей добродетельного города» (раздел «О частях и силах души») и «Основы мудрости», трактат «О достоинствах науки и искусства», трактат «О значении разума», «Философские вопросы и ответы на них», «Сущность мудрости», «Комментарии», «Гражданская политика», «О началах существования форм и акциденций» и др., которые посвящены анализу теории познания и познавательным процессам.

Ключевые слова: аль-Фараби, анализ познания, познавательные процессы, учение о разуме.

Alaa H. Malu Psychological Ideas of al-Farabi

The article presents the psychological ideas of al-Farabi. This issue is addressed in his works such as «A Treatise on the views of residents virtuous city» («About parts and powers of the soul») and «Fundamentals of wisdom», the treatise «On the merits of science and art», a treatise «On the Importance of Mind», «philosophical questions and answers», «The essence of wisdom», «Comments», «Civil policy», «On the basis of the existence of forms and accidents» and others who are devoted to the analysis of the theory of knowledge and cognitive processes.

Key words: al-Farabi , the analysis of cognition, cognitive processes , the theory of mind.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.013.42

О. Л. Караман

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ПОКАРАННЯ

Провідним при розкритті теоретико-методологічних засад проблеми соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими на першому, філософському, рівні методології є, на наш погляд, осмислення співіснування та співвідношення таких цілей і змісту пенітенціарного процесу, як покарання та виправлення (або перевиховання) особистості злочинця.

Відповідно до сучасних наукових поглядів та положень нового кримінально-виконавчого законодавства покарання як суспільний інструмент поєднує в собі дві найважливіші функції: захист громадської

безпеки та перевиховання злочинця (переорієнтація злочинної особистості на особистість з морально прийнятними й соціально безпечними формами свідомості й поведінки). Ці два завдання не можна вирішувати у відриві один від одного. Історичний досвід показує, що репресії, зовнішні каральні заходи не здатні ефективно вирішити проблему боротьби із злочинністю, більш того, однобічно-репресивний характер пенітенціарної політики розхитує моральні і правові підвалини суспільства, маргіналізуючи значну частину людей, що пройшли через вплив репресивної системи.

З іншого боку, абстрактний «гуманізм», що виражається в простій відмові від найбільш жорстких форм репресивного впливу на злочинців, не може бути виходом з цієї ситуації.

Інтерес до внутрішньоособистісних підстав злочину і покарання, а також суперечності між необхідністю жорсткого викорінення злочинності і обмеженістю у виборі радикальних засобів змушує звернутися до дослідження даної проблеми з філософської точки зору, адже питання про покарання носить передусім філософський характер, оскільки торкається світоглядних та смислотиттєвих проблем. Різні концепції покарання, що мали місце в історії дослідження проблеми, створили необхідні передумови для дослідження філософських підстав даного явища. Це дає право стверджувати, що покарання як основоположна проблема філософської науки вимагає до себе постійного й пильного дослідницького інтересу [6].

Тема покарання – одна з найбільш давніх в історії філософсько-правової та педагогічної думки. У різні часи розвитку людства питання про цілі, засоби, підстави та результати покарання цікавили таких видатних мислителів, учених-гуманістів, державних діячів, як І. Анденес, І. Антілла, Ч. Беккарія, І. Бентам, Н. Беляєв, Ж. Бориссо де Варвіль, Г. Гегель, М. Гернет, Ч. Говард, С. Дементьєв, Ф. Достоевський, В. Елеонський, І. Кант, І. Карпець, М. Костецький, Н. Крісті, В. Кудрявцев, Н. Лоський, Р. Мартинсон, В. Махінчук, О. Микитчик, А. Міцкевич, Ш. Монтеск'є, Б. Никифоров, А. Нікітін, Г. Філанджері, А. Фейєрбах, Дж. Романьози, П. Стручка, П. Суслонов, Н. Таганцев, Е. Феррі, М. Фуко, П. Цехаріє та ін. У працях перерахованих авторів вирішуються наступні питання: 1) хто має реальну владу призначати злочинцям кару? 2) чи ця влада просто є фактичними відносинами між володарем та підлеглим, чи вона має правовий характер? 3) на чому засновано право карати злочинця? 4) у чому полягають цілі покарання? та інші [1; 2; 3; 4; 6].

Тож *метою* статті стало узагальнення різних філософських концепцій щодо теми покарання в історико-філософському плані, щоб з'ясувати виховуючий потенціал цього феномену.

Першим питанням, що порушують науковці, є питання: *хто ж має право і владу карати злочинця?*

У первісному, досупільному устрої напад людини на людину викликав реакцію безпосереднього захисту, використання охоронних заходів проти нападника, а спричинена біль породжувала інстинктивне бажання помсти, сплати тим же, знищення ворога й охорона себе в майбутньому від подібного. Такий захист і розправа, яку ми можемо спостерігати й у тварин, мала фактичний, випадковий, але не правовий характер. Переживши стадію «війни всіх проти всіх», люди приходили до необхідності мирного співіснування, яке могло бути здійснено через встановлення єдиних норм, що захищають загальні інтереси та можливість карати порушників цих норм. Це призвело до створення держави з її принципом власності над окремою особистістю. Спочатку каральна функція влади здійснювалася через представників, першими з яких були постраждала особа та її родичі, оскільки спочатку під злочинном розумілася шкода, нанесена особистості з обов'язковою помстою. Помста вважалася не тільки правом, а й обов'язком перед суспільством. Практично в усіх давніх законодавствах («варварських правдах») присутня ідея помсти за законом Таліона «Око за око, зуб за зуб», що полягає в обміні рівних можливостей, в обміні зла на зло.

Покарання як реалізація каральної влади присутнє в усіх народів з тих пір, як у них з'являються зачатки державної організації. *Проте, чи має право держава карати своїх підлеглих, причиняючи їм страждання, і якщо має, то на чому ґрунтується це право?*

В історії даного питання існує багато точок зору. Перша група таких теорій заперечує свободу волі людини і вважає, що людина у своїй злочинній поведінці детермінована зовнішніми обставинами: психофізичними, соціальними або «Божественним початком». Прихильники даної концепції заперечують у покаранні момент сплати за злочин і вважають, що злочинна поведінка людини може бути змінена, «вилікувана» гарними зовнішніми умовами або, у крайньому випадку, може бути прогнозованою.

Друга група теорій заперечує право держави на покарання, виходячи з того, що відповідальність за злочин повинна нести не тільки людина, що його скоїла, а й суспільство, що виховала цього злочинця. Прихильником такого гуманістичного погляду був Роберт Оуен, який вважав, що джерело криміналізації бідніших класів суспільства міститься в характері та способі їх життя. Провину за це він покладав на державу, яка не змогла організувати життя людей на розумних початках. Внаслідок цього він робить висновок, що держава не має право мстити та карати, спричиняти страждання тим, кого вона довела до злочинів, а повинна зосередитися на виховних функціях.

Обидві теорії не отримали широкого розповсюдження, перш за все, через неможливість їх практичної реалізації, а також теоретичної суперечливості. Набагато більше прихильників має третя група теорій, що визнає право держави карати. Оскільки суб'єктом злочину є суспільство, що уявляє собою органічну єдність індивідів, то й підґрунтя

права карати треба шукати або у властивостях *окремої особистості* як частини суспільства, або властивостях самого суспільства. У свою чергу, особистість може розглядатися в трьох аспектах: психофізичному, моральному, розумовому. Виходячи з цього, можна виділити *три напрями* в теорії покарання:

1) обґрунтування права покарання, виходячи з *чуттєвої природи людини*. Людина діє подібно до тварини, яка інстинктивно кидається на все те, що спричиняє їй біль та страждання. Проте у людини є розум, тому з появою держави покарання використовується як засіб для досягнення розумних цілей, хоча підставою для нього все ж таки виступають чуттєві прояви людини. Цим пояснюється задоволення людини з приводу так званого «торжества правосуддя», задоволення постраждалого від покарання свого кривдника;

2) другий напрям відшукує підстави права покарання в *моральній природі людини*. На цьому ґрунтується «абсолютна теорія покарання» І. Канта. Відповідно до поглядів І. Канта, ми не пізнаємо світ таким, який він є сам по собі, світ є «річ у собі», а те, що ми пізнаємо, зумовлено вродженими а рґіорі чутливістю, здоровим глуздом та розумом. Структурі розуму, що пізнає, відповідає й наша практична діяльність. Практичний розум, спрямований на реалізацію в навколишньому світі того, що створено теоретичним розумом, самостійно, не залежно від досліду, виробляє для волі закони, які вона намагається виконувати. Кант називає такі прояви розуму категоричними імперативами, вродженими безумовними вимогами, які, як ідеї чистого розуму, не доведені, а очевидні для нашої совісті як незаперечний факт. Ці вимоги апріорістичні й формальні, тобто витікають із форм нашого розуму. Наша справжня свобода полягає в підлеглості нашої волі вимогам практичного розуму. Однією з незмінних ідей практичного розуму є ідея каральної справедливості: кожному віддасться по справам його, будь-який злочин повинен бути покараний. «Каральний закон є категоричний імператив», – заявляє Кант у своїй «Метафізиці нравов». Закони держави здійснюють вимоги практичного розуму – поєднати в суспільстві свободу кожного зі свободою всіх. Злочин посягає й на нашу загальну свободу й на свободу окремого громадянина, тому він несумісний з вимогою категоричного імперативу й повинен бути покараним. Вимога покарання злочинця абсолютна й не може переслідувати будь-яких утилітарних цілей, оскільки злочинець – людина із свободною волею, а ціль сама по собі не може бути зведена до рівня позбавленої розуму речі. Покарання – це не тільки право, а й обов'язок держави, оскільки захист справедливості є суть його існування. Отже, за Кантом, право покарання обґрунтовується виключно моральною вимогою, що існує а рґіорі без будь-яких доведень. За думкою сучасників, спірний момент учення Канта про покарання – невизначеність у відмежуванні моралі від права, необґрунтованість права держави бути виконавцем моральних вимог [6; 7].

3) третій напрям виводить право карати з *розумових властивостей людини*. Найвідомішим представником цього напрямку є Г. Гегель. Він вважав, що концепція Канта малоказова, посилення тільки на моральне почуття довільне, а право має бути непорушним, покоїтися на безперечних підставах. Такою підставою для Гегеля були властивості людського мислення, закони логіки та, перш за все, закони трьохчленного діалектичного розвитку ідеї, які є законами не тільки мислення, а й буття. Право є зовнішньою формою, що сприймається розумом та регулюється людськими стосунками за принципом свободної й розумної волі. Зміст цієї волі є добро, джерело якого лежить в розумі. Право є чимось необхідним й вічним, що існує в собі й для себе, воно є творінням творця. Людина є провідником цього творіння. Право – це здійснення розумності свободи, це єдина дійсність, тому за соєю сутністю непорушне. Злочин є негативним явищем, що містить у собі умови власного знищення. Злочин як нерозумність не має права на існування й тому підлягає покаранню й знищенню. Покарання – це заперечення заперечення, відновлення правового порядку, логічний атрибут злочину. Каральна діяльність за Гегелем є діалектичний процес розвитку ідеї, логічне відновлення права. Держава має право карати, оскільки вона сама є органом права як абсолютної справедливості. В ученні Гегеля, за думкою науковців, є деякі сумніви: по-перше, де доведено те, що право завжди розумне й є втіленням абсолютного блага (в історії багато прикладів, коли виконання зовнішньо справедливих законів породжувало страждання й шкоду); по-друге, якщо злочин має уявне, вигадане існування й виявляє свою нікчемність тільки через покарання, то чому покарання має характер спричинення реального позбавлення та страждань злочинця; може достатньо просто констатувати факт нікчемності? І чому потрібне покарання, якщо злочинець визнав свою провину і знищив розлад власної злочинної волі з розумною загальною [6]?

Теорії, що вишукували підставу покарання в природі *людського суспільства*, Н. Таганцев умовно поділяє на *формальні й матеріальні*.

Формальні теорії, що досліджували підстави в умовах виникнення людського суспільства, можна поділити та *теологічні й соціологічні*:

1) *теологічні теорії* проголошують, що право карати має Бог. Відповідно до релігійних учень Бог не тільки створив Світ з його фізичними законами, а й надав закони моральні. Злочинець, здійснюючи злочин, постає проти Волі Божої, тому заслуговує покарання. Для захисту своїх заповідей Бог дав нам державу, влада в якому встановлена Богом. Подібно Богу, який засуджує в потубічному світі, держава засуджує у світі земному. Дана теорія не може бути перевіреною з наукової точки зору, оскільки її положення лежать в області віри. Також незрозуміло, як внутрішні, суб'єктивно спущені заповіді Божі можуть екстеріоризуватися у вигляді соціальних інститутів, безпомилково

визначаючих вироки? В історії існує багато прикладів, коли іменем Бога приховувалися несправедливі вироки й злочини;

2) *соціологічні (договірні) теорії* гласять, що право карати витікає з первісного договору, за яким кожний, хто домовляється, передає державі владу. Кожний громадянин зобов'язується не порушувати договору, але на випадок порушення такої обіцянки створюється інститут покарання. Цей інститут належить державі, умовою існування якої є підлеглість усіх волі єдиного. Злочин – не тільки нанесення шкоди постраждалому, а, передусім, бунт проти держави. Держава має право покарати злочинця, аби наставити його на шлях виконання законів. Прибічник такої теорії Г. Фіхте вводить поняття «договір покутування (рос. искупления)», згідно з яким не тільки держава має право карати злочинця, а й сам злочинець має право бути покараним;

3) *матеріальні теорії* шукають підстави покарання в природі суспільства й покарання. Ці теорії можна поділити на три групи:

а) теорії, що обґрунтовують право карати як *право суспільства на самооборону*. Представником даного напрямку є Е. Феррі, який доводить, що всяка жива істота бореться за виживання, внаслідок чого будь-яка дія, що загрожує або шкодить природнім умовам особистого або суспільного існування, викликає з його боку пряму або опосередковану захисну реакцію, яка може допомогти уникнути нападу або, подавляючи винних, знищити можливість нового нападу. Подібна захисна реакція існує як у тварин, так і у людей. У людському суспільстві власний самозахист міняється на публічний;

б) теорії, які розглядають покарання як *втілення ідей справедливості державою*. Використання покарання виправдовується ними владою і перевагою того, хто карає, над тим, кого карають. Влада карати ґрунтується на визнанні суспільства здійснювати моральний порядок;

в) теорії, що проголошують *ідею права як основу права покарання*. Необхідним елементом суспільного буття є правовий порядок, що потребує охорони від посягань. Держава як форма суспільного об'єднання людей устанавлює норми поведінки, правопорядок, що впорядковує сумісне життя. Норми права є вираз інтересів індивідів. Покарання є охорона цих інтересів й устанавленого укладу життя.

Отже, розглянувши декілька світоглядних позицій щодо обґрунтування права покарання, можна зробити деякі висновки. Усі дослідники сходяться в тому, що покарання – це соціальне явище, зумовлене цілями й завданнями людського суспільства. Будь-яке суспільство створює певний уклад життя, захищаючи за допомогою правових норм цінності та інтереси суспільства та його членів. Посягання на правопорядок обмежується покаранням, що є прерогативою держави як представника суспільства. Обґрунтування права покарання *властивостями окремого індивіда* веде до признання принципу Таліона «око за око», проте не може бути основою

правопорядку, оскільки веде до «війни всіх проти всіх». Точно так же не можна шукати підґрунтя для покарання в *Божому початку*, оскільки воно лежить у площині віри та в рамках людської суб'єктивності тощо.

Вочевидь, основи права покарання треба шукати ні поза людського світу й ні в окремих аспектах людської природи, а в самій сутності буття людини. Норми права не привнесені в людське життя «зверху», і не притаманні людині зсередини, вони є природним і необхідним наслідком взаємодії індивідуальних інтересів людини й суспільства. Покарання – це правова санкція. Правовий характер покарання обмежує каральну владу, регламентуючи характер покарання. Закон говорить громадянам про те, у яких випадках вони підлягають покаранню, а державній владі – у яких випадках вона повинна здійснити своє право на покарання. Покарання здійснюється соціальними інститутами й покоїться на правових основах, здійснюючи правову охорону. А право, будучи породженням суспільного буття людини, служить захистом від конкретних проявів шкоди, спричиненої людині людиною. Тому покарання – не тільки логічний наслідок злочину, реакція на нього, а й протидія джерелам злочину, дієвий засіб його попередження. У цьому наша принципова позиція щодо філософського розуміння й призначення покарання [6].

Наступне питання філософського осмислення феномену *покарання* – питання про *цілі покарання* – основний предмет дискусій у теорії покарання. За даними М. Бажана, наприкінці минулого століття нараховувалося 24 самостійні філософські системи і більше 100 концепцій, присвячених тільки цілям покарання, і, як показує практика, це ще не кінець [8, с. 213]. Усі світоглядні позиції щодо розв'язання цього питання наукова література класифікує за двома напрямками. Перший напрям розглядає злочин в минулому й вбачає в покаранні виключно помсту за принципом справедливості. Другий напрям вважає, що покарання повинне бути спрямоване в майбутнє, коли цілеспрямована діяльність держави спрямована на те, щоб злочин не скоювався в майбутньому. Тобто, обидва напрями зводяться до вирішення основного питання: чим є покарання – відплатою за злочин чи засобом попередження злочинності?

Прихильники першого напрямку вважали залякування основним змістом покарання й основною його функцією, уявляли покарання як відплату за вчинений злочин. Залякування, за їхньою думкою, повинне бути прямо пропорційним силі та кількості страждань. На практиці це призводило до широкого застосування смертної кари, членушкоджень, тілесних покарань, публічності таких видів покарань.

Основою розвитку другого напрямку стали гуманістичні ідеї Монтеस्क'є та Беккарія, які заклали основу нового погляду на покарання та його ціль – попередження злочинності. Прихильники одних теорій вважали основною метою покарання запобігання рецидиву. Ця мета могла бути досягнута, якщо для злочинця унеможливити скоювати злочини, або залякуванням злочинця, що викликає його юридичне

виправлення. Інші автори ставили перед покаранням мету морального перевиховання злочинців і робили висновок про неможливість одразу визначити ту міру покарання, яка необхідна для морального перевиховання конкретного злочинця. Видатний представник класичної школи кримінального права в Росії М. Таганцев вважав, що покарання повинне покривати спричинену злочинцем шкоду. Державі необхідно використовувати різні засоби попередження злочинності відповідно до різноманітності злочинів – смертна кара, грошова компенсація, каторга, арешт тощо. Представник соціологічної школи кримінального права Росії І. Фойницький бачив мету покарання в загрозі як застосування покарання, так і його виконання, і особі, що вчинила злочин, і суспільству. На думку іншого представника соціологічної школи Ф. Ліста виконання покарання повинне виконувати три функції: залякування схильних, підтримка й укріплення несхильних, задоволення потерпілих. С. Познишев вважав, що покарання має тільки одну мету – попередження злочинів, яке можливе в формах фізичного утримання (для злочинців) та психологічної протидії злочину (для інших членів суспільства). Ним були розроблені принципи кримінального законодавства, необхідні для досягнення цієї мети. Серед них – достатня репресивність покарання, його визначеність у законі та, по можливості, більш повне застосування. У радянські часи більшість учених вважали, що цілями покарання є виправлення та перевиховання, а також спеціальне та загальне запобігання злочинів. Існує група вчених, які вважають, що крім названих цілей, покарання має за мету кару. У новому Кримінально-виконавчому кодексі України мета покарання визначається як захист інтересів особи, суспільства і держави шляхом утворення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених. Треба відзначити, що на сьогодні немає жодної висунутої мети покарання, навколо якої не точилася б змістовна полеміка. Особливо це стосується таких цілей покарання, як кара, виправлення, перевиховання та ресоціалізація засуджених. Щодо останньої мети, то багато вчених вважають, що ресоціалізація – не мета покарання, а мета пенітенціарного процесу, що використовує широкий спектр заходів виховного та психологічного впливу на засуджених, досягає його змін у кращий бік.

Розглядаючи безліч теорій щодо визначення цілей покарання, ми погоджуємося з точкою зору сучасного дослідника мети покарання В. Пуйка, відповідно до якої кримінальне покарання – поняття багатопланове, складне й поліструктурне. Тому при дослідженні мети покарання належним буде використання теорії цілепокладання, системного та комплексного підходів, за допомогою яких можна сформулювати так зване «дерево цілей». Це потребує виділення цілей вищого та нижчого рівнів, кінцевих і проміжних. Потрібно дослідити вплив покарання на злочинця, на запобігання злочинності, а також соціально-психологічний механізм впливу кримінального покарання на злочинність. Усі означені проблеми повинні досліджуватися в тісному

зв'язку із філософськими та етичними сторонами кримінального покарання. Без цього змістовне дослідження його цілей неможливе [5]. Саме такого підходу ми будемо триматися в нашому дослідженні при визначенні цілей соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми злочинцями.

Таким чином, тема покарання – одна з найбільш давніх в історії філософсько-правової та педагогічної думки. Вона виникає при наявності антропоцентричної парадигми розгляду суспільних процесів.

Покарання є необхідним інструментом влади, що обмежується правовими рамками на основі розумності й раціональності. Існує два основні напрями в теорії покарання, що розглядають його або як поновлення справедливості, або як попередження наступних рецидивів та перевиховання злочинців. На сьогоднішній день можна спостерігати розуміння необхідності відмови від форм жорсткої репресивності та пошук підстав для покарання у внутрішній структурі людської особистості.

Загалом, розкриті нами філософські засади покарання дозволили чітко окреслити світоглядну авторську позицію щодо великого виховного потенціалу цього феномену в соціально-педагогічній роботі з неповнолітніми засудженими в пенітенціарних закладах. Тож подальше наше дослідження буде присвячено розробці виховних цілей і змісту покарання для досягнення мети пенітенціарного процесу – ресоціалізації, виправлення і перевиховання неповнолітніх засуджених.

Список використаної літератури

- 1. Костицький М. В.** Філософія права : програма курсу для студ., курсантів, слухачів, магістрантів та ад'юнктів філос. і юрид. спец. / М. В. Костицький. – К. : УАВС, 2000. – 33 с.
- 2. Махінчук В. М.** Адекватність кримінального покарання як філософсько-правова проблема : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / Махінчук Віталій Миколайович. – К., 2002. – 222 с.
- 3. Микитчик О. В.** Злочин як соціальне явище : філософсько-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / Микитчик Олександр Васильович. – К., 2002. – 202 с.
- 4. Нікітін А. В.** Філософсько-правовий аналіз девіантної поведінки особистості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. Наук : спец. 12.00.12 „Філософія права” / А. В. Нікітін. – К., 2004. – 16 с.
- 5. Пуйко В. М.** Сутність та мета покарання в проєкті кримінального кодексу / В. М. Пуйко // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – 2000. – № 5. – С. 15 – 24.
- 6. Суслонов П. Е.** Философские аспекты проблемы правового принуждения (теоретико-мировоззренческие аспекты проблемы наказания) : монографія / П. Е. Суслонов. – Екатеринбург : Изд-во Урал. юридического ин-та МВД России, 2002. – 100 с.
- 7. Философия** Канта и современность / [ред. Т. И. Ойзерман]. – М. : Мысль, 1974. – 469 с.
- 8. Фролова О. Г.** Покарання як засіб боротьби

із злочинністю : навч. посіб. / О. Г. Фролова, Ю. Г. Титаренко. – Донецьк : Вид-во Донец. ін-ту внутр. справ, 1997. – 327 с.

Караман О. Л. Філософські аспекти проблеми покарання

У статті розкрито тему покарання як теоретико-методологічної основи проблеми соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими. З'ясовано, що питання про покарання носить філософський характер, оскільки торкається світоглядних та смисложиттєвих проблем, що відображені в різних філософських концепціях. Доведено, що покарання як суспільний інструмент поєднує в собі дві найважливіші функції: захист громадської безпеки та перевиховання злочинця.

Ключові слова: покарання, злочин, перевиховання, філософські концепції.

Караман Е. Л. Философские аспекты проблемы наказания

В статье раскрыта тема наказания как теоретико-методологической основы проблемы социально-педагогической работы с несовершеннолетними осужденными. Выяснено, что вопрос о наказании носит философский характер, поскольку касается мировоззренческих и смысложизненных проблем, отраженных в различных философских концепциях. Доказано, что наказание как общественный инструмент сочетает в себе две важнейшие функции: защита общественной безопасности и перевоспитания преступника.

Ключевые слова: наказание, преступление, перевоспитание, философские концепции.

Karaman O. L. The Philosophical Aspects of Problem of Punishment

In the article the theme of punishment is exposed as theoretical and methodological basis of problem of social and pedagogical work with juvenile criminals. It is found out, that a question about punishment carries philosophical character, as it touches world view and problems of sense of life that is represented in different philosophical conceptions. On the basis of analysis of philosophical literature answers are given for contradictory questions: who has a right to appoint to the criminals of punishment; what a right to punish a criminal is based on; in what whole punishments consist and others like that. It is shown that punishment is the necessary instrument of power, that is limited to legal frameworks on the basis of cleverness and rationality. There are two basic directions in the theories of punishment, that examine him or as proceeding in a justice, or as warning of next relapses and re-education of criminals. It is for today possible to look after understanding of necessity of abandonment from the forms of hard repressiveness and search of grounds for punishment in the underlying structure of human personality. The

conclusion about large education potential of punishment in re-socialization, correction and re-education of criminals is done.

Key words: punishment, crime, re-education, philosophical conceptions.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.013.42

Н. П. Краснова

ТИПОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Одним з напрямів роботи соціального педагога є використання сучасних інноваційних технологій в організації соціально-педагогічної діяльності (на локальному, муніципальному, регіональному рівні) як на рівні використання методичних засобів, окремих компонентів системи, так і цілісної системи.

Будь-яка соціально-педагогічна технологія, конкретно спрямована на вирішення визначеної соціально-педагогічної проблеми та має ті, або інші модифікації. Це пов'язано з конкретними умовами її реалізації: з матеріальними, політичними, фінансовими, кадровими ресурсами, з історичними умовами, традиціями та ін. Соціально-педагогічна технологія використовується адресно та супроводжується тими або іншими нюансами. Вона не може бути спроектована чи впроваджена без врахування особливостей як об'єктів так і суб'єктів соціально-педагогічної діяльності, тому різноманіття соціально-педагогічних технологій обумовлено: великою кількістю соціально-педагогічних відношень та видів соціально-педагогічних дій; системним, складним характером об'єктів соціально-педагогічних технологій; засобами, методами і формами, які використовуються в процесі соціально-педагогічних дій; різним рівнем професіоналізму соціальних педагогів, які розробляють та впроваджують соціально-педагогічні технології.

Основою типології соціально-педагогічних технологій можуть бути наступні ознаки:

- ступінь асоційованості об'єкту впливу (особа, суспільство, соціальні групи та ін.);
- масштаби та ієрархія впливу (глобальні, регіональні та ін.);
- сфера соціалізації та життєдіяльності об'єкту (виховна, соціальна, духовна);
- соціальна ступінь зрілості об'єктів;
- інструментарій, засоби впливу, які використовуються для вирішення поставлених завдань;